

САМООБУЧЕНИЕТО ПРИ КВАЛИФИКАЦИЯТА В КОНТЕКСТА НА „УЧЕНЕ ПРЕЗ ЦЕЛИЯ ЖИВОТ“

Гл. ас. д-р инж. Катя Стоянова,
Софийски университет „Св. Климент Охридски“,
София

Резюме. В настоящия материал се разглежда самообучението при квалификация на възрастни в контекста на „ученето през целия живот“. Описани са основни характеристики на понятия, които са свързани с проблема (индивидуализация на ученето, учене през целия живот, формално образование, формално учене, неформално образование, неформално учене, информално образование, самостоятелно учене). Прави се коментар на въпроса „Как може да се стимулира процесът на самообучение?“.

Keywords: self-learning, individualization of learning, lifelong learning

Увод

Практиката на развити страни като Германия показва, че самообучението при квалификация на възрастни има значима роля за развитие на личността във времето, след завършване на базово образование във висши училища. В новите икономически условия нараства ролята на индивида, той трябва сам да направлява процеса на обучение, независимо от мястото и времето (Хуфер, 2001). В тази връзка предстоят промени в структурата и организацията за квалификация на възрастни, по-скоро ще има промени в техните функции. Институциите, в които се осъществява квалификация, ще имат роля като консултанти, подпомагащи тези процеси, ще предлагат информация и тренинги.

Хармонизиращ поглед върху терминологията

Понятието „самообучение“ обхваща конструктивно осмисляне на информация, впечатления и опит (Хуфер, 2001). В андрагогическото образование обучаваните сами могат да определят целите, пътищата и обстоятелствата, да направляват и използват в зависимост от своите потребности вече съществуващи възможности на обучение. От всичко това следва, че самообучението трябва да се разглежда във връзка със самоопределянето на личната отговорност (Хуфер, 2001).

Когато се разглежда понятието „самообучение“, непременно трябва да се свърже и с *индивидуализацията на ученето*. Съвременното тълкуване на ин-

дивидуализацията на ученето най-често се свързва и разбира като самообучение с помощта на медиите (т.е. по-скоро личното използване на независеща от мястото и времето помощ в ученето) (Шлуц, 2001). Но тук от особено значение е въпросът точно как и доколко да се използват медиите, за да са полезни в максимална степен в непрекъснатото обучение на хората. В педагогическата практика медиите подпомагат традиционните подходи. За да са полезни, медиите трябва да предлагат образователни услуги като: педагогически консултации, тренинги и други за определени целеви групи. В същото време хората, които искат да се самообучават, трябва да предлагат на медиите теми и курсове, от които имат потребност (Шлуц, 2001).

В съвременните условия институциите, предлагащи квалификация на възрастни, насочват своята дейност към засилената индивидуализация на ученето. Много внимателно трябва да се следи как протича този процес, да има непрекъсната обратна връзка с обучаваните и да се осъществява необходимият контрол, с оглед качество на тази дейност като цяло. В тази връзка с участниците периодично се провеждат различни форми като: учебни конференции, учебни консултации, модерация на процеса, прави се диагностика чрез онлайн-тестове, задания и други инструменти, позволяващи оценяване и самооценяване на равнището на подготовка на обучаваните.

Във връзка с темата и разгледаните понятия заслужава внимание и широко-обхватното понятие „**учене през целия живот**“, което Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР/ОЕСД) дефинира като „учебна дейност, която е предприемана през целия живот и подобрява знанията, уменията и компетенциите в лична, гражданска, социална и/или свързана със заетостта перспектива“. Дефиницията включва целия **спектър на учене – формално, неформално и самостоятелно**, като свързаните аспекти са: активно гражданство, личностна реализация, социално включване и професионални, както и аспекти, отнасящи се до заетостта¹⁾.

Видовете учене, признати от ОИСР, са: **формално, неформално и самостоятелно**.

Формално образование – образование, което се осъществява в официално признати образователни институции, провежда се по учебни планове и програми, съответстващи на държавните образователни изисквания, и от правоспособни обучаващи, като завършва с официален изпит и издаване на документ за образование и/или професионална квалификация с национална и/или международна валидност²⁾.

Формалното учене се характеризира с: организирана програма за обучение в образователна институция (училища, центрове за обучение или на работното място и др.), признава се чрез квалификация или сертификат¹⁾.

Неформално образование – образование, което може да се осъществява от официално признати и от други обучаващи организации. То се провежда както от пра-

воспособни, така и от непрофесионални обучаващи по учебни планове и програми, които съответстват на потребностите на преките и непреките потребители, и може да завършва с изпит, но без да се издава задължително специален, национално и/или международно признат документ за образование и професионална квалификация²⁾.

Неформално учене – обучаваният следва организирана учебна програма за учене, но обикновено тя не е оценявана и не води до получаване на сертификат. Този вид учене понякога намира място в планирани дейности, които не са специално предназначени като учене, но в тях се съдържа значим обучителен елемент. Може да бъде свързано много силно с формалната образователна система, както и с друго организирано образование¹⁾.

Информално образование – образование, което се осъществява от хората в процеса на техните всекидневни дейности, като самообучение и учене чрез действие. Често информалното образование се реализира, без да се осъзнава от хората като учебна дейност, но на практика то доразвива резултатите от формалното и неформалното образование. Това образование не е свързано с обучаваща институция, с учебен план и програма, специално назначен обучаващ и не завършва с изпити и издаване на документи за образование и квалификация²⁾.

Самостоятелно учене – осъществява се извън организирани условия за образование и обучение. Често за него се говори като за „опит“ или „непреднамерено учене“, експериментално учене. За самостоятелното учене е приета следната дефиниция на (ОИСП/OECD): *„Самостоятелното учене е резултат от ежедневните, свързани с работата, семейството или свободното време дейности. То не е организирано (по отношение на цели, време или учебна подкрепа). Обикновено то не води до сертификат“*⁽¹⁾.

Гражданското образование в контекста на засилване на личната отговорност при самообучението

Реформирането на образователната система във формалния и неформалния сектор е свързано с промени в съдържателен, организационен и дидактико-методически план на всички нива на образование. Ученето през целия живот е една потребност за доброто взаимодействие между гражданите на едно демократично общество и за развитието на потенциала на производството на обществени блага и услуги в съвременното научно общество (Хуфер, 2001). Още през 1996 г. Във Франция – Париж, страните, членки на OECD (Организация за икономическо сътрудничество и развитие), прокламират целта на гражданското образование – непрекъснато обучение за всички, което се базира на концепцията на Европейския съюз за „непрекъснатото обучение“, на сегашен етап „учене през целия живот“. Тази организация е уникален форум от 30 демократични държави, които работят заедно по въпроси, свързани с глобалните предизвикателства на икономиката, социалния живот и околната среда²⁾. Един от ключовите въпроси, които чакат своето оптимално решение, е реформиране на квалификационните системи, така че да осигурят най-големи възможности за учене през целия живот¹⁾.

Засилването на личната отговорност за придобиване на квалификация изисква нови рамкови условия за подобряване на качеството и прозрачността. Необходимо е технологично време, за да се усъвършенства системата за самообучение, нужни са нови правила.

Как може да се стимулира процесът на самообучение?

Във времето институционалната квалификация на възрастни ще се фокусира все повече към стимулиране на процеса на самообучение. Един от начините е чрез създаване на индивидуални обучителни програми според потребностите и желанието на заинтересованите лица. Това е сложен и отговорен процес. В помощ би дошъл и опитът на България за прилагане на детайли от модулния подход, който позволява самоподготовка и самооценяване. Бъдещето е на индивидуализацията и гъвкавостта на обучението за възрастни (Хуфер, 2001). В тази връзка е необходимо да се създаде широка диференцирана инфраструктура на самообучението („хоризонтална мрежа“), която да се основава на регламентирано сътрудничество между институциите за квалификация, както и други, които имат отношение към този въпрос (обществени институции в областта на икономиката, трудовата администрация, библиотеки, неправителствени организации и пр.). Това обединение ще насочи учебния процес към по-силно мотивирана ориентация, резултати и многофункционално сътрудничество, а оттам ще настъпи и промяна в дейностите и мисленето в цялата система.

В **заключение**, самообучението не може и няма да замести класическите форми на обучение, а просто ще ги допълни. За да бъде то ефективно, трябва да се извършат промени, свързани главно с: разработване на обучителни програми, съобразени с този вид обучение, обучение на обучителите, които да са подготвени за новата си функция като консултанти в образователния процес, подбор на подходящ инструментариум за обучение и контрол, базиран на интерактивността.

БЕЛЕЖКИ

1. Квалификационните системи „Мостове към ученето през целия живот“ (2007). София: Организация за икономическо сътрудничество и развитие.
2. Записки от лекционен курс – терминологичен речник.

ЛИТЕРАТУРА

- Хуфер, К. (2001). Самообучението при квалификацията. – В: *„Пътят към Европа на знанието“*. София: Федерация на дружествата за разпространение на знания.
- Шлуц, Е. (2001). Услугата „квалификация“ – съвместен продукт между работа в мрежа и самообучение. – В: *„Пътят към Европа на знанието“*. София: Федерация на дружествата за разпространение на знания.

SELF-LEARNING BY IN QUALIFICATION IN THE CONTEXT OF „LIFELONG LEARNING”

Abstract. In This paper are examine, self-learning in adults in the context of „life-long learning“. Described are the main features of the concepts that are related to the problem (individualization of learning, lifelong learning, formal education, formal learning, informal education, formal learning, informal learning, self-learning). Making a comment on the question „How can stimulate the process of self-learning?“.

Assistant professor Dr. Katia Stoyanova

✉ Sofia University „St. Kliment Ohridski“

Department of Information in – Service Training Teachear

Sofia, Bulgaria

e-mail: katiastoyanova@abv.bg